

УДК 811.111'42

DOI <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2022.1-1/21>**Євдокимова І. О.**

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Савілова Л. В.

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Ханіна О. В.

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

УСНІ АНГЛОМОВНІ ВІЙСЬКОВІ КОМАНДИ ЯК СКЛАДОВІ АВТОРИТАРНОГО ДИСКУРСУ

Ця стаття присвячена лінгвістичному аналізу усних англомовних військових команд в авторитарному інституційному дискурсі. В статті розглядається усна військова команда у якості одиниці дослідження щодо його структури на основі спонукальних конструкцій.

Усний військовий дискурс займає окреме місце серед видів дискурсу. Комунікація відбувається у особливому соціумі мовців, яких об'єднує загальна мета – слугувати країні заради безпеки батьківщини, що дозволяє відносити даний дискурс до інституціонального виду. Авторитарність військового дискурсу проявляється у підпорядкуванні мовцям більш високому рангу на безапеляційній основі, команди та інструкції яких виконуються без обговорення або відказу.

Усний англомовний авторитарний військовий дискурс сформував специфічний пласт лексики, особливих термінів, які є зрозумілими всіма мовцями даної частини соціуму. Авторитарність мовлення саме військових команд дозволяє віднести його до усного директивного мовленнєвого акту, особливість якого включає відсутність свободи вибору з боку адресата.

Усний англомовний військовий директивний мовленнєвий акт передається спеціальним набором спонукальних конструкцій, що дозволяють донести команду до адресата у стислій, лаконічній формі, реалізуючи два компонента повідомлення: підготовчу команду та команду виконання, які включають пояснення обов'язкової дії та час коли це потрібно зробити.

Текст малої форми формується одним реченням, якщо це окрема команда, у склад якої надходить 1–2 слова-команди – стислі кліше-терміни, які є зрозумілими всіма адресатами комунікації. Спонування у саме усному англомовному дискурсі передається імперативними (імператив на початку чи наприкінці команди) та неімперативними бездієслівними (підготовка команда та команда виконання представляють одне ціле) командами, що характерно для окремих команд. При передаванні усного тексту більш широкого формату: у разі цілого ланцюжка команд, відбувається формування команд змішаної групи: імперативні дієслівні речення та неімперативні бездієслівні команди змінюють одна одну.

Ключові слова: авторитарний військовий дискурс, команда, інтенціональний вплив, директивний мовленнєвий акт, імперативні речення.

Постановка проблеми. Реальність сьогодення підштовхує країни світу мати власну армію, яка підпорядковується певним законам та порядкам. Установи та відносини, що панують у армії, можливо віднести до авторитарного дискурсу, в основі якого є виконання приказів, які не обговорюються. Специфічний військовий дискурс перетикається з дискурсом загальнолюдським, що привносить дух боротьби в життя та спілкування. Тому виникає необхідність комплексного вивчення військового дискурсу з подальшим виявленням його структуроутворюючих рис.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Військовий дискурс (ВД) багатогранне мовленнєве творіння певного роду соціуму, яке має особливі характеристики. Природу термінів військового та воєнного дискурсу досліджував Стаднік І. О. [13]. Дослідник Погонєць В.В. вивчав особливості англомовного військового дискурсу [11]. Науковці Аккурт В. Є. [1] та Швецова В. Е., яка досліджувала лінгвістичні характеристики авторитарного дискурсу [15], наполягають, що ВД відноситься до авторитарного дискурсу. Пушкін О. О. говорив про директивно-авторитарне направлення вій-

ського дискурсу [12]. Одиницею дослідження фахівця даної галузі Михайлова Л. В. було вивчення та виділення класифікації саме директивних мовленнєвих актів [8, с. 451–456]. Предметом інтересу Аполонова Л. А. становив перлокутивний ефект директивних мовленнєвих актів. Демидович Т. В. досліджувала семантико-стилістичний та лінгвокультурологічний аспекти воєнної лексики на базі художньої літератури [4]. Існує певна зацікавленість науковцями даною галуззю суспільства, однак вивчення з точки зору лінгвістики ще не є вичерпаним.

Постановка завдання. У коло інтересів авторів статті виступає ціла низка питань: місце військового дискурсу серед видів дискурсу; віднесення військової команди до виду мовленнєвого акту; виявлення структури усної англомовної директивної військової команди та її складових на основі дослідження спонукальних конструкцій.

Виклад основного матеріалу. Комунікативні інтенції військових адресантів реалізуються у військовому дискурсі в різних форматах спілкування, яке поділяється на формальне і неформальне. Лисичкіна І. О. наполягає, що військовий дискурс включає мовленнєві тексти, які створені військовими [7] або направлені для військових, при цьому мовлення реалізується у специфічних умовах комунікації.

Згідно з різновидами дискурсу, які науковець Карасик В. І. поділяє на побутовий та інституціональний, військові команди відносяться перш за все до інституціонального виду, який вказує на належність мовця до певної галузі соціуму [6], у нашому випадку військового. Тож наполягаємо, що військовий дискурс відноситься саме до інституціонального дискурсу у сфері військового спілкування.

Англомовні військові команди (АВК) слід розглядати як метод прямого впливу на людину, який пов'язано з контролем поведінки адресата. Контроль виступає у ролі інтенціональної зміни поведінки іншого адресату. Говорячи про АВК, контроль у військовому дискурсі є авторитарним. Науковець Гибс Дж. розподіляє контроль на такі види: зовнішні (команда) та послідовні (цілий ланцюжок команд) [18, с. 52–59].

Як стверджує дослідник Крамаре К., інтенціональний вплив може здійснюватись різними засобами: завдяки авторитету, законної влади, адресанту більш високого статусу або рангу; маніпуляції, під яким розуміється влада, яка маскується; засобам аргументації, впливу; силі: фізичної або психічної [19, с. 11].

Основаючись на даній класифікації можливо стверджувати, що інтенціональний вплив у військовому дискурсі, а саме у ВК, здійснюється адресантом більш високого рангу.

Стаднік І. О., проводячи аналогії щодо термінів «воєнний» та «військовий» дискурс, стверджує, що останній передає інституціональну діяльність людини, яка пов'язано зі службовими виконавчими обов'язками, у ході яких відбувається використання професійної лексики вузького кола, задля виконання військової реалії. Специфічна лексика, яка втілюється мовцями у ході військового дискурсу, становить загальну військову систему: включає знання та уявлення про вузько направлені об'єкти, предмети та явища.

Процес комунікації учасників військового дискурсу відрізняється чіткою структурованістю, яка відображається у військовій документації, настановах, наказах, розпорядженнях та командах [13, с. 64–65].

ВК, які є частиною авторитарного дискурсу, відносяться до мовленнєвих актів категоричної директиви без права свободи вибору з боку адресата [12].

Термін «директив» у класифікаціях мовленнєвих актів різними фахівцями називається по-різному. Так, Беляєва О. В., говорячи про пріоритетність позиції адресанта та необхідність виконання дії з боку адресата, виділяє його види: наказ, дозвіл, заборона, інструкція, розпорядження, замовлення, та визначає їх як «прескриптиви» [2].

Формановська Н. називає їх «ін'юнктивами» або «прескриптивними» мовленнєвими актами, серед яких головними ознаками виступають пріоритет влади та соціального статусу адресанта; обов'язковість виконання дії для адресата є надзвичайно важливими. До даного виду актів науковець відносить: наказ, вимогу, команду, розпорядження, настанову, заборону, дозвіл, примус [14, с. 34–40].

Карасик В. І. виділяє два види директивних мовленнєвих актів: категоричні (наказ, інструкція, заборона), які виражають волю адресанта, та некатегоричні (прохання, побажання, поради та рекомендації) [6].

За науковцем О. Б. Петровою, наказ, розпорядження, дозвіл, заборона, вимога, команда, припис, інструкція, вказівка відносяться до «облігативів», для яких характерно відсутність свободи вибору у адресата [10].

У даній статті усний англомовний *військовий директивний мовленнєвий акт* є видом спону-

кальних ситуацій, який виражає: волю адресанта, відсутність свободи вибору у адресата, пріоритет влади та соціального статусу адресанта та включає обов'язковість виконання дії.

Матеріалом дослідження даної статті слугували усні англомовні директивні команди на плацу при виконанні строевих кроків та рухів. Згідно аналізу відібраних кліше-команд, які розуміються однаково у різних англомовних арміях, ефективна команда складається з двох частин: *підготовчої команди* (ПК) та *команди виконання* (КВ).

Намір ПК – пояснення обов'язкової дії, мета КВ – довести коли адресати повинні виконати команду.

Як показує робочий матеріал, дана двофазна структура ВК іноді має форму однофазної структури. У такому разі вона вимовляється гучніше, ніж двофазні ВК, наприклад: *Fall it, at ease*.

Науковець Гарбовський Н. К. стверджує, що специфіка діяльності військових комунікантів зумовлює появу загальних рис комунікації: стислість, лаконічність, надзвичайна ясність і точність, що виключає будь-яку двозначність [3, с. 23]. Матеріал дослідження дав змогу підтвердити дане твердження: всі команди мають форму спонування до дії.

Спонування, за твердженням дослідників Залужної О. та Холодюк О., відноситься до вербального вираження наміру мовця, яке спрямоване на пряме або опосередковане (у ВК це тільки пряме) заохочення адресата до дії, у центрі якої є досягнення перцептивної мети, яка була запланована комунікантом [5, с. 107].

Означені науковці наполягають, що найбільш продуктивними засобами вираження прямих спонукальних мовленнєвих актів виступають спонукальні конструкції з дієсловом у формі імператива [5, с. 106]. Імператив, який відноситься до наказового способу, по твердженню Ярещенко А. П., характеризується спеціальним модальним значенням, емоційно-спонукальною насиченістю, експресією, інтонаційним оформленням, своєрідністю формоутворення та структури [16].

Засоби вираження англомовних прескриптивних мовленнєвих актів були вивчені науковцем Отрішко К. А., який виділяє дві групи речень: *імперативні та неімперативні*. *Імперативну групу* складають речення із *синтетичним імперативом*, які є основним засобом вираження наказу в англійській мові (Help). До групи *неімперативних речень* входять речення з модальними дієсловами (але вони не характерні військовим командам) та *бездієслівні речення* (Silence!) [9, с. 186].

У нашій статті аналіз матеріалу дослідження було проведено на основі класифікації, запропонованої дослідником Отрішко К. А. Згідно даної класифікації, приклади усних англомовних військових команд було поділено за імперативними та неімперативними реченнями, у ході якої вивчалась структура одиниць. За одиницю дослідження було взято речення, яке, як показала практика, складається з 1–3 слів. Тож, військові команди на плацу відносяться до коротких та дуже коротких непоширених речень.

Слід зазначити, що *імперативна група* ВК представлена більш широкою варіативністю структур та прикладів, у той час як *неімперативні бездієслівні* речення складають меншій відсоток використань. Розглянемо дані конструкції.

Імперативна група ВК, за даними лінгвістичного аналізу, розділяється на дві групи, в яких імператив знаходиться на початку або наприкінці речення.

Широко представленою є група спонукальних конструкцій, яка складається з 2-х частин, в яких імператив акумулюється на початку речення. До першої частини висловлювання належать дієслова у формі синтетичного імператива, які складають підготовчу команду, так звану команду уваги/підготовки до дії. Другу частину, яка складається з одного слова, може формувати цілий ланцюжок частин мови, серед яких найбільш вживаними виступають: прийменник, прислівник або іменник, які допомагають відобразити команду виконання дії.

Схематично дана імперативна група представляє наступну формулу: *дієслово (імператив) + прийменник / прислівник / іменник*. Розглянемо приклади їх застосування.

Імператив/прийменник: *fall in* (зібратись) / *count off* (перерахуватись) / *fall out* (розійтись).

Імператив/ прислівник: *dress right* (розташування на плацу на витязі руки у шеренгу).

Імператив/ іменник: *Inspect the squad* (проінспектувати військових)! *Match the squad* (марширувати військовим)!

Імперативна група ВК, в яких імператив знаходиться наприкінці речення, складається з двох/ трьох слів, яку можливо відобразити у наступній схемі: прислівник + імператив (наприклад, *forward match*); прикметник + іменник + імператив (проілюструємо, *right flank match*). Перший приклад вказує куди та як слід марширувати, інший – яка частина адресатів в якому напрямку повинна рухатись.

Неімперативні бездієслівні речення складаються з одного або двох слів. У даного роду

прескриптивів підготовча команда та команда виконання дії збігається та реалізується одночасно. Структура даних ВК різноманітна: однослівні команди представлені у формі прикметника та передають сему вільно: *dismissed*; або прийменника та іменника: *at ease*. Крім того, однослівна структура речення, яка складається з іменника, може бути ускладнена зверненням, у такому випадку, складова речення буде: іменник + іменник: *squad, attention!* У матеріалі, що досліджувався, звернення були представлені наступним ланцюжком синонімічних слів: *squad, column, number 2, cadets, the flight commander*.

Викладені види команд відносяться до статичного виконання, коли адресат знаходиться у стані покою у строю. Однак, при динамічному виконанні команд завжди присутній є атрибут сприяння певного ритму виконання дії, лінгвістична структура може бути віднесена до змішаної групи:

Left right (прикметник + прикметник) || *left right* (прикметник + прикметник) || *come right* (імператив + прикметник) || *march* (імператив) / *left* (прикметник) || *right* (прикметник) || *left right left* (прикметник + прикметник + прикметник) || *left* (прикметник) | *right* (прикметник) | *left* (прикметник) || *left* (прикметник) | *left* (прикметник) ||

Наведений приклад передає необхідні рухи та команди, які для зручності передачі ситуації спілкування адресанта були виокремлені у різні інтонаційні групи, згідно динамічному ритму військового дискурсу. Рух у дії формується повтором прикметників, як в даному випадку, однак в деяких ситуаціях кореляція вірних рухів під час строеного маршу – повтором числівників (*Match: one,*

two, three, four), які сприяють відтворенню ритму вірних рухів з боку адресатів.

Висновки і пропозиції. Отже, військовий дискурс належить до інституціонального авторитарного дискурсу. Комунікація при вираженні військових команд проходить у формальному форматі спілкування, у ході якого інтенціональний вплив здійснюється з боку адресанту більш високого статусу або рангу. Військові команди відносяться до мовленнєвих актів категоричної директиви.

Усний англійський військовий директивний мовленнєвий акт передається завдяки спонукальним ситуаціям та включає: волю адресанта, пріоритет його соціального статусу, відсутність свободи вибору адресата, обов'язковість виконання дії.

Військова команда на плаці складається з підготовчої команди, де відбувається пояснення обов'язкової дії завдяки лаконічним фразам-кліше, та команди виконання, в яких пояснюється коли адресат/и повинні виконати команду. Обидві частини реалізуються тільки одним словом, які акумулюють стислість, лаконічність, надзвичайну ясність і точність інтенції мовця.

ВК бувають трьох видів: імперативні (імператив на початку чи наприкінці команди), неімперативні бездієслівні (підготовча команда та команда виконання представляють одне ціле), характерно для окремих команд; та змішані команди (імперативні та бездієслівні команди змінюють один одного), відбувається при передаванні ланцюжка команд.

У коло невирішених питань надходить вивчення інтонаційної структури усних англійських військових команд, дослідження яких ще не набуло висвітлення у лінгвістичних роботах.

Список літератури:

1. Аккурт В. Є. Структурні особливості мови прокурора як прояв авторитарного дискурсу. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород. 2018. Вип. 5, Том 2. С. 30–33.
2. Беляева Е. И. Грамматика и прагматика побуждения: английский язык. Воронеж : Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 1992. 168 с.
3. Гарбовский Н. К., Мишуров Э. Н. Военный перевод в современном мире (теоретико-методологические, лингвистические, военно-исторические и социально-политические аспекты). *Вестник Московского университета*. Серия 22: Теория перевода. 2010. № 2. С. 16–41.
4. Демидович Т. В. Семантико-стилистический и лингвокультурологический аспекты изучения военной лексики (на материале художественной литературы о Великой Отечественной войне) : дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01. Волгоград, 2015. 218 с.
5. Залужна О., Холодюк О. Граматичні та прагмасемантичні особливості спонукальних висловлювань в англійськомовному публіцистичному дискурсі (на матеріалі заголовків статей онлайн версії The Guardian). *Лінгвістичні Студії*. Випуск 40 (1). 2020. С. 101–111.
6. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград : Перемена, 2002. 477 с.
7. Лисичкіна І. О. Іміджеформувальні чинники військового дискурсу. *Науковий вісник кафедри Юнеско КНЛУ*. Серія: Філологія. Педагогіка. Психологія. Вип. 22. 2011. С. 36–39.
8. Михайлова Л. В. Класифікація директивних мовленнєвих актів. *Вчені записки ХГУ «НУА»*. Сучасне суспільство в контексті гуманітарного знання. ХГУ «НУА», 2015. С. 451–456.

9. Отрішко К. А. Особливості наказового способу в англійській та українській мовах. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Філологічна. Випуск 55. 2015. С. 185–188.
10. Петрова О. Б. Каталогизация побудительных речевых актов в лингвистической прагматике. *Вестник ВГУ*. Сер.: Лингвистика и межкультурная коммуникация. Воронеж, 2008. № 3. С. 124–133.
11. Погонєць В. В. Особливості англомовного військового дискурсу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. № 39. Том 2. 2019. С. 67–70.
12. Пушкин А. А. Директивно-авторитарный дискурс в кросс-культурном пространстве. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. Тамбов : Грамота, 2014. № 7 (37): в 2-х ч. Ч. II. С. 172–174.
13. Стаднік І. О. Лінгвістична відповідність понять “воєнний” дискурс vs “військовий” дискурс. *Science and Education a New Dimension. Philology, IV (22), Issue: 99, 2016*. С. 64–65.
14. Формановская Н. И. Прагматика побуждения и логика языка. *Русский язык за рубежом*. 1994. № 5-6. С. 34–40.
15. Швецова В. Е. Лингвистические характеристики авторитарного дискурса. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського*. Лінгвістичні науки. 2013. № 16. С. 250–255.
16. Ярещенко А. П. Повелительное наклонение глагола в языке украинской народности (на материале письменных памятников XIV – первой половины XVII в.) : автореф. дис. ... канд. филол. наук. Х., 1967. С. 4.
17. Teun A. van Dijk. Critical Discourse Analyses. *The Handbook of discourse analysis / edited by Deborah Schiffrin, Deborah Tannen, and Heidi Hamilton*. 2001. P. 352–371.
18. Gibbs J.P. Control: Sociology's Central Notion. Urbana : Univ. of Illinois Press, 1989. 504 p.
19. Kramarae C., Schulz M. and O Barr W.M. eds. Language and Power. Beverley Hills, CA: Sage. 1984. P. 11.
20. LMU AFROTC Det 040, The Basics of Drill and Ceremonies. URL: https://www.youtube.com/watch?v=wYZ_uaTpFO4
21. Squad Drill Demonstration. URL: https://www.youtube.com/watch?v=UWOeK_DoCcQs

Yevdokimova I. O., Savilova L. V., Khapina O. V. ORAL ENGLISH MILITARY COMMANDS AS COMPONENTS OF AUTHORITATIVE DISCOURSE

This article deals with the linguistic analysis of oral English-speaking military commands in authoritative institutional discourse. In the article the oral military command is referred to as a unit of the research on the basis of imperative constructions. Oral military discourse occupies a special place among the types of discourse. Communication takes place in a specific society of interlocutors who are united by a common aim which is to serve the country for the security of its homeland, that allows us relate this discourse to the institutional form of discourse. The authoritarianism of military discourse is manifested in the subordination to higher-ranking speakers on an un-appealable basis whose commands and instructions are carried out without discussion or refusal.

Oral English-speaking authoritarian military discourse has formed a specific layer of vocabulary, developed special terms that are understandable to all speakers of the discourse communication. The authoritarianism of the speech of military commands allows attributing it to the oral directive speech act, the distinctive feature of which includes the lack of freedom of choice on the part of the addressee.

An oral English military directive speech act is realized through a special set of command constructions that allow the military command to be conveyed to the recipient in a short, concise form. The command construction is a compound element that implements two components of the message: the preparatory command and the execution command.

The command construction refers to a text of a small form and is formed of one sentence, if it is a separate command. One-sentence command consists of 1-2 word-commands that are concise clichés-terms which are clear to all recipients of communication.

A command in oral English discourse is conveyed by imperative (verb in the imperative form at the beginning or at the end of the message) and non-imperative non-verbal (preparatory command and the execution command represent one unit) constructions, which are typical for separate commands. While expressing the oral text of a longer duration meaning the chain of commands, there appears to be created the so-called mixed type where imperative verb sentences and non-imperative verb commands inter-correlate and change each other.

Key words: authoritarian military discourse, command, intentional influence, directive speech act, imperative sentences.